

Spartagyň gozgalaňy

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar
написано kitapcy | 26 января, 2025

Spartagyň gozgalaňy GUL ÝYGYNÇAKLARY BILEN RIMI ÝUMURMAGYŇ BÄRİÝANYNA GELIPDILER:

SPARTAGYŇ GOZGALAŇY

Trakýaly Spartak gullara täze «Gün ýurduny» wada berip, azat-edijilik urşuny turuzdy

B.e.önü 73-nji ýyl Rim üçin haosyň höküm sürýän ýlydy.

Rim gopbamsylygynyň we at-owazasynyň simwolyna öwrülen arenalarda aristokratlar wagşy gladiatorlar ýaly uruşdyrylýardy we bigünä rimli aýal-gyzlar dünýäniň çar künjünden üýşen gozgalañçylaryň elinde zorlanyp, jan berýärdi.

Turan haosyň jogapkäri Spartak umuman alanda bolýan zatlardan ynjalyksyzdy.

Onuň tutaşdyran odunyň ahyrky maksady gul-gyrnaga öwrülen aýal-gyzlaryň azatlygyny gazanmakdy, emma gelinen sepgitde gullar önüki hojaýynlaryna bolan gahar-gazabyna we ýigrenjine bäs gelip bilenokdylar.

Öñki gullar hojaýynlarydan bäsbeter zalym sistemany döretdiler. Olar öñünden çykan obany otlaýardylar, garry-guryt, aýal-ebtat, çaga-çuga diýmän, uly gyrgynçylyklary

edýärdiler.

• **Spartagyň serenjamy**

Spartagyň ýaşlyk döwri hakda maglumatlar ýok diýerlik derejede az.

Ol hakda bar bilinýän zat – trakýaly guldugydyr. Birinji gezek Rimde gul edilip satylanda, eýesiniň elinden gaçmagy başarıypdyr we hakynatutma urşuwy bolup gulluk edipdir. Endamyna gul tagmasy basylan Spartak kimdigi belli bolanda, bolýan şäherini üýtgedip diri galmaga synanyşýardy. Ahyrynda gladiator mekdepleriniň birine satyldy we ol ýerdäki 73 adam bilen bile arena tutluşyklary üçin türgenleşdirilmäge başlandy.

kitapcy.ru

Gladiatorlaryň türgenleşik meýdançasy

Rim Spartagyň ýaşan döwründe gullardan ýaňa hyň berýärdi. Rimlileriň yzy gutarmaýan gul mätäçligini we hajatlaryny kanagatlandyrmak üçin dünýäniň çar künjünden gul getirilýärdi. Rimdäki birinji turan gullaryň esasy gozgalaňynyň başyny başlaýy Spartak däldi. Gullaryň gozgalaňy öñem turupdy, ýöne rimliler şobada olary haça çüýlemek we diriligine ýakmak ýaly ýowuz çäreler bilen bu gozgalaňlary basyp ýatyrypdy.

Belkäm şonuň üçindir, täze gullar gozgalaňyna het etmegin mümkin däldigi pikiri bardy.

Spartak trakály gul bolangoň, Aristonikiň gozgalaňyndan we «Gün ýurdundan» mazaly täsirlenipdi.

«Attal III-iň ölüminden soň sahna çykan Aristonik Ewmen II-niň ogludygyny aýdyp, tagta talaşgärligini goýýar we seýdip, b.e.öñki 133-129-njy ýyllarda dowam eden gozgalaňny turuzýar. Gozgalaňyň gidişine seredeňde, Aristonikiň ilki bilen Günbatar Anadolynyň kenarýaka sebitlerine ýönelendigini we ol ýerdäki şäherleri eýelemezi maksat edinendigini görýärис.

Gullardan we garyp-gasarlardan ybarat goşuny bile Izmir aýlagynyň demirgazygyndaky Lakoniýany (házırkı Osmaneli) eýeländen soň Pergamon söweşjeň flotiliýany özüne birikdirip, Fokeýadanam gämi goldawyny alýar.

Kolofon we Samos adasynda bolsa berk gaýtawula uçraýar. Ol bu

ýerleri-de basyp alyp, çäklerini Kariýa çenli giñeldýär. Fokaýadan başga uly şäherleriň birinden goldaw tapmadyk Aristonik Stratonikeýa, Apollonis, Fiatira şäherlerini hem basyp alýar. Şol wagt sebitde Rim legionlary ýok eken, Rimiň edip biljek ýeke zady – Aristonike garşy gidýän we ýaranlyk saklayan ýerli patysalyklar bilen hyzmatdaşlyk etmek bolupdyr. Ýöne beýdeniň ýeterlik bolmandyr, geçen wagtyň dowamynda Aristonikiň goşunu bir gezegem ýeňilmän öňe süýşüpdir. Emma Efesiň flotiliýasy Kiminiň töwereginde Aristoniki çym-pytrak edýär. Aristonik bu ýeňlişden soň Merkezi Misiýanyň daglyk zonalaryna çekilýär.

Mundan soň Aristonikiň özünü «gullaryň we pes gatlakdakylaryň lideri» hasaplamaga başlandygyny, şeýle-de soň aýratyn üstünde durup geçjek gürrüñimiz bolan «Günüň raýatlary» ideýasyny döredendigini görýärис. Şol wagtyň içinde b.e.öñki 130-njy ýylda konsul Mark Perperna goşunu bilen bile jümmüslere bakan süýşüpdir we iki güýç garşylaşanda Aristonik uly ýitgileri çekip, Stratonikeýa çekilmäge mejbur bolýar. Ol bu ýerde ele salnyp, öldürilýär».

(Sera Yelözer «Gadymy Rimde gulçulyk, imperialistik giñelme we gozgalaň. Aristonikiň gozgalaň»).

Gozgalaňyň kartasy

«Günüň ýurdunda» gullaryň raýatlak alyp, azat bolmagy hakdaky

pikir Spartaga ýiti täsir eden ideýalaryň biridi. Spartagyň hereketiniň öñki gul gozgalaňlaryndan tapawudy dürli-dürlı gul ýygynçaklarynyň karizmatiki lideriniň bolmagydy. Şeýle-de, gozgalaň turzan gullaryň aglabasy gladiatorlardy. Gladiatorlar arenalarda tutluşdyrylyp ýörlensoň ylla «jeň robotyna» öwrülip gidipdiler:

«Gadymy däbe görä, gladiatorlar kanuny taýdan ölüm rowa görlen durmuşynda diri galmak mümkünçiligi dolulygyna arenadaky güýjüni görkezip bilşine bagly, tutluşyk wagtlaryndan daşgaryn özleri üçin tayýarlanan, aşa gür we ýaramaz şertlerdäki gözeneklerde ýaşamaga mejbür edilen adamlardy. Rim dünýäsiniň irki döwür gladiatorlary kanuny taýdan «adludos», ýagny gylyçdan geçirilme jezasy berlen, şol sebäpli azajygam bolsa ýaşamak üçin galan ömrüniň başa-baş tutluşyklaryny halka açık meydanda ýa-da arenada geçirmäge mejbür edilen ýesirlerdi.

Esasynda berilen jezanyň iň agyr formada ýerine ýetirilmeli gladiatorlyk sistemasy gitdigiçe başky ugrundan üýtgäpdir we bu işi käre öwren professional adamlaryň eline geçipdir. Ilkibaşa agyr günükärlerden, uruşda ýesir düşenlerden we günükär gullardan düzülen bu topara soňabaka azat rayatlar, aristokratlar, atly toparlardan adamlar we hatda senat agzalary-da girizilipdir. Bu oýunlar rimlilere etrusklerden geçipdir. Latyn dilinde «gladius» sözi gylyç manysyny berip, ony ussatlyk bilen ullanýan pälwanlara gladiatorlar diýlipdir. (Abdyrahman Uzunaslan «Gadymy Rimde gladiator oýunlary»).

Spartagyň gozgalaň

Spartak gullaryň azat-edijilik urşy başlanda, şähera uruşlaryny we gerilla strategiýasyny ýöretdi.

Ilkibaşa galliyaly gullar rimli legionerler bilen açık meýdan urşuna çykyp öldürildi welin, beýleki gullar Spartagyň görkezmelerine doly gulak asyp başladylar.

Spartak akyllı-başlı strategiýasy bilen hereket edýän gullar az wagtyň içindi Rim legionlaryny tary-mar edip, Günorta Italiýany ele salmagy başardylar.

Kyrk müňe ýeteňkirleýän gullar goşunyna serkerdelik edýän Spartagyň söwes meýdanynda gazanýan ýeňişleri onuň goşunu tarapyndan hapalandı. Çünkü onuň ursujylary talaňçylyk edýärdi, hiç bir jenaýatdan gaýtmaýardı, hiç bir düzgüne boýun egmeýärdi.

Bulam rimlileriň Spartagyň goşunyna garşıjebisleşmegine we gullara garşıjebisleşmegine getirdi.

Şeýle-de, Spartagyň serkerdelerinden Kriksiň yza çekilen rimli esgerleriň söwesjeň strategiýalaryny «gaçmakdyr» öydüp, olaryň yzyna düşmegini we gullar goşunyny ikä bölmegi ýeňlişi getiren sebäplerdendi.

Modena, Furii şäherlerini eýelän Spartak paýtagta ýöremezden öñ günorta inip, kanunlary işläp düzmegi makul bildi, ýogsam bolmasa ol goşunynyň beýle dagynyklykda çalt dargajagyny aňdy. Spartagyň ahyrky maksady düzgün-tertipli goşun döretmekdi. Onuň içerkى meseleler we anarhiýa bilen başagaýdygyny gören rimliler jemlenişdi we ähli güýçlerini tolap Günorta Italiýadaky gullar goşunyna aýgytly hüjüm gurnadylar. Öldürilen ähli gullar beýleki gozgalañlarda bolşy ýaly haça çüylendi.

Spartagyň özem jeň meýdanynda söwesip jan beripdi. Urşuň soňunda rimli taryhçylaryň özem Spartaga bolan hormatyny gizlemäň: «Güýcli, kuwwatly, akyl-paýhasly, agras, ýokary ukyplı. Warwar bolmaga däl-de, Helen bolmaga mynasyp adam» sözlerini ýazypdylar.

Aristonikiňem, Spartagyňam gozgalaňy rimlileriň gul eýeçilik düzgüninde üýtgeşmeleri döredip bilmedi.

Mundan soňam Galliyádan, Afrikadan, Palestinadan, Anadolynyň kenarlaryndan san-sajaksyz adamy gul edip, Rime getirmek işleri gyzgalaňly dowam etdirildi.

Gaýtam arenalar Rimden başga ýerlerde-de, her rimli häkimiň gopbamsylygynyň nyşany hökmünde höküm süren welaýatynda bir arena guruldy.

Üstesine nirde şeýle arena gurulsa, şol ýeriň ykdysady şertleri göz öňüne tutulman, arenalaryň gurluşygy üçin gerekli çykdayylar ýerli halkyň boýnuna ýüklendi. Bulam öz gezeginde täze gozgalaňlaryň we topalaňlaryň turmagyna getirdi.

Şenbe, 22.07.2023 ý. Taryhy makalalar